YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO
15 päivänä kesäkuuta 1978 *

Asiassa 149/77,

jonka Belgian Cour de cassation on saattanut ETY:n perustamissopimuksen 177 artiklan nojalla yhteisöjen tuomioistuimen käsiteltäväksi saadakseen tässä kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevassa riita-asiassa

Gabrielle Defrenne, entinen lentoemäntä, kotipaikka Bryssel-Jette,

vastaan

Société anonyme belge de navigation aérienne Sabena, kotipaikka Bryssel,

ennakkoratkaisun ETY:n perustamissopimuksen 119 artiklan tulkinnasta,

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIN,

toimien kokoonpanossa: presidentti H. Kutscher, jaostojen puheenjohtajat M. Sørensen ja G. Bosco sekä tuomarit A. M. Donner, J. Mertens de Wilmars, P. Pescatore, A. J. Mackenzie Stuart, A. O'Keeffe ja A. Touffait,

julkisasiamies: F. Capotorti,
kirjaaja: A. Van Houtte,

* Oikeudenkäyntikieli: ranska.

on antanut seuraavan

tuomion

1 Belgian Cour de cassation on esittänyt yhteisöjen tuomioistuimelle 28.11.1977 tekemällään päätöksellä, joka on saapunut yhteisöjen tuomioistuimeen 12.12.1977, ETY:n perustamissopimuksen 177 artiklan nojalla ennakkoratkaisukysymyksen, joka koskee perustamissopimuksen 119 artiklassa ilmaistun miesten ja naisten välisen syrjintäkiellon periaatteen merkitystä.

2 Ennakkoratkaisukysymys on esitetty Belgian työtuomioistuimissa käydyn oikeudenkäynnin yhteydessä, jossa pääasian kantaja, entinen lentoemäntä Gabrielle Defrenne on nostanut kanteen Société belge de navigation aérienne Sabenaa vastaan sen jälkeen, kun Defrenne työsopimuksen ehtojen mukaisesti oli irtisanottu hänen tultuaan 40 vuoden ikään.

3 Defrenne on alun perin nostanut ETY:n perustamissopimuksen 119 artiklan nojalla kanteen Tribunal du travail de Bruxellesissa vaatien Sabenan velvoittamista suorittamaan hänelle

1) korvauksen siitä, että hän naispuolisena työntekijänä oli palkkauksessa joutunut kärsimään syrjintää verrattuna niihin miespuolisiin työtovereihinsa, jotka tekivät samaa työtä stuertteina;

2) ylimääräisen erokorvauksen, joka vastaa määrältään hänen poislähtiessään tosiasiallisesti saamansa korvauksen ja sen korvauksen erotusta, jonka 40-vuotias yhtä kauan palvellut stuertti olisi saanut korvauksena pysyvästä työkyvyttömyydestä;

3) vahingonkorvauksena hänen kärsimänsä eläkkeenmenetyksen määrän.

4 Tribunal du travail on 17.12.1970 tekemällään päätöksellä hylännyt kanteen kokonaisuudessaan perusteettomana.

5 Cour du travail de Bruxelles on muutoksenhakutuomioistuimena vahvistanut 23.4.1975 tekemällään päätöksellä ensimmäisen oikeusasteen päätöksen kanteen 2 ja 3 kohdan osalta.

6 Ratkaistakseen asian kanteen 1 kohdan osalta Cour du travail on esittänyt yhteisöjen tuomioistuimelle kaksi ennakkoratkaisukysymystä, joita asiassa 43/75, Defrenne v. Sabena, 8.4.1976 annettu tuomio (Kok. 1976, s. 455) koskee.

7 Mainitun ennakkoratkaisun seurauksena Cour du travail on 24.11.1976 tekemällään päätöksellä velvoittanut suorittamaan kantajalle maksamattomina palkkasaatavina 12 716 Belgian frangia (BEF) korkoineen ja velvoittanut korvaamaan kantajan oikeudenkäyntikulut.

8 Defrenne on hakenut muutosta Cour du travail'n tuomioon kanteen kahden hylätyn kohdan osalta Cour de cassationissa, joka vuorostaan on perustamissopimuksen 177 artiklan nojalla esittänyt yhteisöjen tuomioistuimelle ennakkoratkaisukysymyksen.

9 Lisäksi on otettava huomioon, että Defrenne on samassa yhteydessä nostanut Belgian Conseil d'État'ssa kanteen 3.11.1969 annettua siviili-ilmailun lentohenkilöstön eläkkeitä koskevaa kuninkaan päätöstä (arrêté royal) ja tarkemmin määritellen tiettyä sen määräystä vastaan, jossa lentoemännät suljetaan kyseisen eläkejärjestelmän ulkopuolelle.

10 Conseil d'État on puolestaan esittänyt yhteisöjen tuomioistuimelle perustamissopimuksen 119 artiklan tulkintaan liittyviä kysymyksiä, joita asiassa 80/70 25.5.1971 annettu tuomio (Kok. 1971, s. 445) koskee.

11 Ratkaistakseen parhaillaan sen käsiteltävinä olevat riitakysymykset Cour de cassation on esittänyt kahteen osaan jaetun ennakkoratkaisukysymyksen, joka edellyttää kahta erillistä vastausta, jotka koskevat toisaalta perustamissopimuksen 119 artiklan soveltamisalaa ja toisaalta sitä, onko mahdollisesti olemassa sellainen yhteisön oikeuden yleinen periaate, joka velvoittaa poistamaan miespuolisten ja naispuolisten työntekijöiden välisen syrjinnän muiden kuin varsinaista palkkausta koskevien työ- ja palvelussuhteen ehtojen osalta.

Kysymyksen ensimmäinen osa, joka koskee ETY:n perustamissopimuksen 119 artiklan soveltamisalaa

12 Cour de cassationin esittämän kysymyksen ensimmäisessä osassa pyritään selvittämään, voidaanko 119 artiklassa vahvistettua miesten ja naisten

samapalkkaisuuden periaatetta tulkita siten, että se edellyttää samanlaisten työsuhteen ehtojen soveltamista miespuolisiin ja naispuolisiin työntekijöihin yleisesti sillä tavoin, että tämän määräyksen vastaisena on pidettävä sellaista lentoemännän työsopimuksen ehtoa, jonka mukaan työsopimus päättyy työntekijän saavuttaessa 40 vuoden iän, kun on selvää, että vastaavaa ehtoa ei ole samaa työtä tekevien miespuolisten työntekijöiden työsopimuksissa.

13 Pääasian kantajan mukaan 119 artiklaa pitää tulkita laajasti siten, että se on erityinen ilmaus syrjintäkiellon periaatteesta, josta määrätään useissa perustamissopimuksen kohdissa.

14 Kantaja väittää erityisesti, että lentoemäntien työsopimuksissa oleva riidanalainen ehto, jossa näille asetetaan 40 ikävuoden yläraja, on 119 artiklan syrjintäkiellon vastainen toisaalta sen vuoksi, että naispuolinen työntekijä voi päästä palkkauksen osalta samanlaiseen asemaan kuin miespuoliset työntekijät vain, jos noudatetaan samanlaisia palvelussuhteen ehtoja, ja toisaalta sen vuoksi, että työsopimuksessa oleva ehto, jossa asetetaan lentoemännille ikäraja, aiheuttaa heille taloudellisia menetyksiä erokorvausten ja eläkkeiden osalta.

15 Perustamissopimuksen 119 artiklan soveltamisala on määritettävä ottaen huomioon niiden perustamissopimuksen sosiaalisten määräysten järjestelmä, jotka ovat 117 artiklasta alkavassa luvussa.

16 Palvelussuhteen ja työsuhteen ehtoja käsitellään yleisesti 117 ja 118 artiklassa jäsenvaltioiden sosiaalijärjestelmien yhdenmukaistamisen ja niiden sosiaalilainsäädännön lähentämisen kannalta.

17 Työntekijöiden sukupuoleen perustuvan syrjinnän poistaminen on epäilemättä osa tätä sosiaalipoliittista ja lainsäädännöllistä ohjelmaa, jota on tietyiltä osin täsmennetty 21.1.1974 annetulla neuvoston päätöslauselmalla (EYVL C 13, s. 1).

18 Mainittu ajatus on myös miesten ja naisten tasa-arvoisen kohtelun periaatteen toteuttamisesta mahdollisuuksissa työhön, ammatilliseen koulutukseen ja uralla etenemiseen sekä työsuhteen ehdoissa 9 päivänä helmikuuta 1976 annetun neuvoston direktiivin N:o 76/207/ETY perustana (EYVL N:o L 39, s. 40).

19 Toisin kuin pääasiallisesti ohjelmanluonteiset 117 ja 118 artiklan määräykset, 119 artikla, joka koskee vain miespuolisten ja naispuolisten työntekijöiden välistä palkkasyrjintää, on erityissääntö, jonka soveltaminen on sidottu täsmällisesti määriteltyihin seikkoihin.

20 Näin ollen kyseistä artiklaa ei voida soveltaa laajentavasti niin, että se koskisi muita kuin siinä nimenomaisesti tarkoitettuja palvelussuhteen osa-alueita.

21 Se, että joidenkin palvelussuhteen ehtojen määräämisellä - kuten tietyn ikärajan asettamisella - voi olla taloudellisia vaikutuksia, ei ole riittävä syy pitää mainittuja ehtoja 119 artiklan - jonka perustana on työsuorituksen luonteen ja palkan määrän välinen kiinteä yhteys - soveltamisalaan kuuluvina.

22 Näin on erityisesti, koska 119 artiklan peruskriteeri, eli eri sukupuolta olevien työntekijöiden työsuoritusten luonteen vertailtavuus, on seikka, johon nähden kaikki työntekijät oletettavasti ovat samanlaisessa asemassa, kun taas muiden työ- ja palvelussuhteen ehtojen arviointiin liittyy työntekijöiden sukupuolesta riippuvia tekijöitä, joiden avulla otetaan huomioon ne erityispiirteet, jotka liittyvät naisen olosuhteisiin työssä.

23 Näin ollen 119 artiklan sanamuotoa ei voida laajentaa niin, että sen välitön soveltaminen sen varsinaiseen soveltamisalaan kuuluviin seikkoihin tulisi kyseenalaiseksi ja että puututtaisiin alaan, jonka arvioiminen kuuluu 117 ja 118 artiklassa tarkoitetuille viranomaisille.

24 Kysymyksen ensimmäiseen osaan on siis vastattava, ettei perustamissopimuksen 119 artiklaa voida tulkita siten, että siinä määrättäisiin miesten ja naisten samapalkkaisuuden lisäksi myös miespuolisiin ja naispuolisiin työntekijöihin sovellettavien muiden työsuhteen ehtojen yhdenmukaisuudesta.

Kysymyksen toinen osa, joka koskee sellaisen yleisen periaatteen olemassaoloa, joka kieltää sukupuoleen perustuvan syrjinnän työ- ja palvelussuhteen ehdoissa

25 Kysymyksen toisessa osassa kysytään, onko yhteisön oikeudessa 119 artiklan erityismääräysten lisäksi sellaista yleistä periaatetta, joka kieltää sukupuoleen perustuvan syrjinnän työ- ja palvelussuhteen ehdoissa miespuolisten ja naispuolisten työntekijöiden välillä.

26 Yhteisöjen tuomioistuin on toistuvasti todennut, että henkilöiden perusoikeuksien kunnioittaminen kuuluu yhteisön oikeuden yleisiin periaatteisiin, joiden noudattamisen valvonta on sen tehtävänä.

27 Sukupuoleen perustuvan syrjinnän poistaminen kuuluu epäilemättä näihin perusoikeuksiin.

28 Sama käsitys on tunnustettu 18.11.1961 tehdyssä Euroopan sosiaalisessa peruskirjassa ja 25.6.1958 tehdyssä työmarkkinoilla ja ammatin harjoittamisen yhteydessä tapahtuvaa syrjintää koskevassa kansainvälisen työjärjestön yleissopimuksessa N:o 111.

29 On huomattava, että asiassa 20/71, Sabbatini-Bertoni, 7.6.1972 annetussa tuomiossa (Kok. 1971, s. 345) ja asiassa 21/74, Airola, 20.2.1975 annetussa tuomiossa (Kok. 1975, s. 221) yhteisöjen tuomioistuin on tunnustanut tarpeen varmistaa henkilöstösäännöissä, että yhteisön omien miespuolisten ja naispuolisten työntekijöiden työsuhteen ehdot ovat samanlaiset.

30 Toisaalta niiden palvelussuhteiden osalta, joihin sovelletaan kansallista lainsäädäntöä, yhteisöllä ei ollut Belgian tuomioistuimissa käsiteltävinä olevien seikkojen tapahtuma-aikana minkäänlaista velvollisuutta valvoa ja varmistaa miespuolisten ja naispuolisten työntekijöiden työsuhteen ehtojen yhdenmukaisuutta muuten kuin palkkojen osalta.

31 Kuten yllä on mainittu, yhteisön oikeudessa ei ollut kyseisenä aikana varsinkaan työ- ja palvelussuhteen ehtojen osalta muita määräyksiä kuin ohjelmanluonteiset perustamissopimuksen 117 ja 118 artiklan määräykset, jotka koskevat sosiaalisen hyvinvoinnin yleistä kehittämistä.

32 Tästä seuraa, että asiaa on käsiteltävä Belgian tuomioistuimissa kyseisessä jäsenvaltiossa voimassa olevan kansallisen lainsäädännön ja kansainvälisen oikeuden säännösten ja periaatteiden mukaan.

33 Kysymyksen toiseen osaan on siis vastattava, että pääasiassa kyseessä olevan riita-asian tosiseikkojen tapahtuma-aikana ei ole ollut voimassa sellaista yhteisön oikeuden sääntöä, jonka mukaan työsuhteissa, joihin sovelletaan kansallista oikeutta, muiden työsuhteen ehtojen kuin perustamissopimuksen 119 artiklassa tarkoitetun palkkausjärjestelmän osalta miespuolisten ja naispuolisten työntekijöiden välinen syrjintä olisi kielletty.

Oikeudenkäyntikulut

34 Yhteisöjen tuomioistuimelle huomautuksensa esittäneille Yhdistyneen kuningaskunnan ja Italian tasavallan hallituksille ja Euroopan yhteisöjen komissiolle aiheutuneita oikeudenkäyntikuluja ei voida määrätä korvattaviksi.

35 Pääasian asianosaisten osalta asian käsittely on välivaihe Belgian Cour de cassationissa vireillä olevan asian käsittelyssä, minkä vuoksi tämän asiana on päättää oikeudenkäyntikuluista.

Näillä perusteilla

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIN

on ratkaissut Belgian Cour de cassationin 28.11.1977 tekemällään päätöksellä esittämän kysymyksen seuraavasti:

ETY:n perustamissopimuksen 119 artiklaa ei voida tulkita siten, että siinä määrättäisiin miesten ja naisten samapalkkaisuuden lisäksi myös miespuolisiin ja naispuolisiin työntekijöihin sovellettavien muiden työsuhteen ehtojen yhdenmukaisuudesta.

Pääasiassa kyseessä olevan riita-asian tosiseikkojen tapahtuma-aikana ei ole ollut voimassa sellaista yhteisön oikeuden sääntöä, jonka mukaan sellaisissa työsuhteissa, joihin sovelletaan kansallista oikeutta, muiden työsuhteen ehtojen kuin ETY:n perustamissopimuksen 119 artiklassa tarkoitetun palkkausjärjestelmän osalta miespuolisten ja naispuolisten työntekijöiden välinen syrjintä olisi kielletty.

Kutscher Sørensen Bosco Donner Mertens de Wilmars

Pescatore Mackenzie Stuart O'Keeffe Touffait

Julistettiin Luxemburgissa 15 päivänä kesäkuuta 1978.

A. Van Houtte
kirjaaja

H. Kutscher
presidentti